

féle lövegek, valamint ostromtechnikai eszközök láthatók. Némelyiküknél egyértelmű, mit is akart a szerző bemutatni, jónéhány olyan is akad azonban, ahol ma már megállapíthatatlan, miként is nézhetett ki az eredeti eszköz (ha egyáltalán valaha is megépítették és használták).

A *Büchsenmeister- und Kriegsbuch* egyébként minden valószínűség szerint befejezetlen: egyrészt a mű nincs lezárva, másrészt hiányzik az ajánlás is, ami a korban már szinte kötelezőnek számított. Ugyancsak erre utal, hogy szövegben számos ismétlés és pontatlanság található. Feltűnő továbbá, hogy a szöveg és a rajzok között sok esetben semmiféle összefüggés nincs, mintha az ábrák magyarázata még megírásra várt volna. A munka végén levő ábrázolások közül az utolsó néhány darab pedig kidolgozatlan és nincs kifestve.

A kétkötetes kiadás első részében a kézirat gondosan elkészített faksimiléje található, ami Bengedans saját kezű, a korszakra olyanmire jellemző stílusú, színes rajzai díszítenek. Ezt követi az eredeti felnémet és alnémet szöveg dán és modern német nyelvű fordítása, az eredeti foliók szerinti tördelésben, jegye-

tekkel ellátva. A második kötet tartalmazza az apparátust, melynek élén a betűhív átirat áll, ismét az eredeti foliókiosztásnak megfelelő rendben, bőségesen jegyzetelve. Ezt követi Bengedans három fennmaradt levele faksimilében, betűhív átiratban és kétnyelvű fordításban. Természetesen nem hiányzik a kézirat részletes, mindenre kiterjedő leírása sem.

A kiadvány készítői nagy gondot fordítottak a katonai vonatkozások értelmezésére és magyarázatára. Külön fejezetet szenteltek a Bengedans által leírtak kémiai vonatkozásainak, kiegészítve a kémiai szakkifejezések szótárával. Hasonlóképp foglalkoztak a könyvben használatos mértékegységekkel, továbbá alapos ismertetést kapunk a korszak haditechnikájáról és a szakszavakról is. A sort az ajánlott irodalom zárja.

Összességében szakszerű, alapos, minőségét tekintve pedig átlagon felüli kiadványt tarthat kezében az Olvasó. Be kell vallanom, nekem mégis kicsit keserű lett a szám íze e kötet láttán. Vajon az ugyancsak a tüzéségről szóló nagyszabeni kódexnek mikor születik ilyen kiadása?

Domokos György

FERENC TÓTH

SAINT-GOTTHARD 1664 – UNE BATAILLE EUROPÉENNE

Préface de Jean Bérenger (Histoire, Mémoire & Patrimoine)

(Panazol, LaVauzelle, 2007. 172 o.)

Az európai történelemkönyvek lapjain fontos helyet foglal el a Don Juan d’Austria vezette keresztény hadiflotta 1571. október 7-én Lepantónál aratott győzelme a török hajóhad felett, ám többnyire nem esik szó az 1663–64. évi magyarországi török háború során 1664. augusztus 1-jén, Szentgotthárd mellett lezajlott csatáról, amelyben a szövetséges (német-római birodalmi, francia, osztrák örökös tartományokbeli) erők az első komoly csapást mérték a Porta szárazföldi hadseregére. A francia olvasók mindezedig csak igen keveset tudhattak ez utóbbi eseményről, annak ellenére, hogy abban számottevő francia erő is részt vett. Ezt a hiányt pótolja most a Sorbonne-on doktorált és habilitált Tóth Fe-

rencnek, a XVII–XVIII. századi magyar–francia kapcsolatok avatott szakértőjének a LaVauzelle kiadó jóvoltából napvilágot látott francia nyelvű összefoglalása „Szentgotthárd 1664. Egy európai csata” címmel.

Mint már a cím is mutatja, Tóth jelentős európai eseményként értékeli a Rába mentén történeteket. Konceptiója szerint a szentgotthárdi csata nem csak közös osztrák–magyar történelmünk része, hanem összeurópai örökségünk. Ezt hangsúlyozza a kötet szerkezete, gondolatmenete, valamint a Sorbonne professzorának, az itthoni történészkörökben is jól ismert Jean Bérenger-nak az esemény nemzetközi összefüggéseit és a szerző tudományos pályáját felvázoló előszava is.

Tóth hat fejezetbe rendezte a francia olvasók számára fontosnak tartott ismereteket. Az első a szentgotthárdi csata korának, a XVII. század közepének politikai, diplomáciai viszonyait mutatja be. A második a Montecuccoli és a hadművészet címet viseli, és egyebek mellett Montecuccoli magyarországi tevékenységét, főparancsnoki működését, illetve katonai elképzeléseit érinti. A harmadik fejezet az 1663–64. évi török háború eseményeit, a negyedik a háborúban Magyarországon harcolt nemzetközi haderő útját, összetételét, a vezetés és az ellátás kérdését tárgyalja. Az ötödik, legerjedelmesebb rész foglalkozik magával a csatával, annak egyes fázisaival és értékelésével, az utolsó fejezet pedig hatásáról (a vasvári békekötésről és a Wesselényi-féle rendi szervezkedés kezdetéről), európai visszahangjáról, valamint irodalmi és képzőművészeti emlékezetéről szól. Végül, rövid konklúziót követően, Tóth a Függelékben közread két francia nyelvű beszámolót, Coligny-Saligny gróf, a francia csapatok parancsnoka levelét a csatában megsebesült és elesett franciák listájával, végezetül a vasvári béke szövegének korabeli francia fordítását. A nem egészen 180 oldal terjedelmű, mutatós kötetet a bécsi és párizsi archívumokból felhasznált levéltári források és a vonatkozó francia, osztrák és magyar szakirodalom jól válogatott bibliográfiája zárja.

Tóth munkájának előzménye 2004-re nyúlik vissza, amikor is fő szervezője és egyik előadója volt a szentgotthárdi csatáról Szentgotthárd és Vasvár városokban, francia és magyar történészek (többek közt Jean Bérenger, Olivier Chalin, Lucien Bély, Jean-Pierre Bois, R. Várkonyi Ágnes, Köpeczi Béla, Perjés Géza) részvételével lezajlott nemzetközi konferenciának és társszerkesztője a szimpózium anyagát közreadó kétnyelvű tanulmánykötetnek („Szentgotthárd–Vasvár 1664. Háború és béke a XVII. század második felében. Tanulmányok. Szentgotthárd, 2004.). Az akkori előadók főbb megállapításai, műveik legfontosabb eredményei jelen kötetében is helyet kaptak. Tóth saját levéltári kutatásai mellett mindenekelőtt Perjés Géza klasszikus szentgotthárdi csata elemzésére és R. Vár-

konyi Ágnesnek a török elleni támadó háború nemzetközi hátterét és az 1663–64. évi koalíció kialakulását feltáró úttörő munkáira támaszkodik, de a bibliográfia és az egyes fejezetek tanúsága szerint felhasználta a csatával kapcsolatos legújabb magyar hadtörténeti vizsgálódások (Négyesi Lajos) és a francia és osztrák szakirodalom (különösen Jean Bérenger, Kurt Peball és Georg Wagner) eredményeit is.

Tóth Ferenc a csatatörténetet tágan értelmezi, éppúgy, mint francia és magyar tanítómesterei (Olivier Chalin, Perjés Géza), és ez nagyon is helyénvaló. Másként ugyanis nem lehetne az eseményt „visszaiktatni” az egyetemes történelem áramába, az Oszmán Birodalom európai visszaszorulásának folyamatába. A kismonográfia másik lényeges vonása, hogy a szentgotthárdi csatát a XVI–XVII. században lezajlott hadügyi változások összefüggéseibe, a „hadügyi forradalomnak” a nemzetközi kutatások homlokterében álló kérdéskörébe illeszti. Kétségtelen érdeme végül, hogy miközben jelzi a csata kimenetelével, értékelésével kapcsolatos eltérő magyar, osztrák és a francia véleményeket, határozottan állást foglal amellett, hogy az egyszerű partváltás (a Rábán való átkelés) során kialakult, a keresztény erők által egyáltalán nem várt és nem keresett összecsapásban az oszmán sereg jóval kisebb veszteségeket szenvedett, mint azt régebbi történetírásunk tartotta. Ezzel Perjés Géza felfogásához közelít, rámutatva azokra az okokra (ellátás, létszám, a koalíciós erők vezetésében mutatkozó nehézségek stb.), amelyek megakadályozták e siker döntővé fejlesztését, a török főszereg üldözését, megsemmisítését.

Megítélésünk szerint Tóth Ferenc jó érzékkel, lényegre törően foglalta össze a szentgotthárdi csatáról a legfontosabb tudnivalókat. Széles kontextusba helyezte az eseményeket, és a francia részvételt gazdag levéltári adatokkal dokumentálta, miáltal a francia olvasókör számára is érdekessé és elfogadhatóvá tette munkáját. Reméljük, kezdeményezése hazai történészeink és a francia kiadó(k) körében is folytatódni talál.

Hausner Gábor